

Citrus Skin.

Karin Gündisch, aufgewachsen in Siebenbürgen, studierte Deutsch und Rumänisch. Seit 1984 lebt sie in Deutschland, heute als freischaffende Autorin. Bei Beltz & Gelberg erschienen bisher *Geschichten über Astrid* (Peter-Härtling-Preis für Kinderliteratur), *Im Land der Schokolade und Bananen* (Preis der Ausländerbeauftragten des Berliner Senats), *Weit, hinter den Wäldern* und *In der Fremde*.

Karin Gündisch s-a născut în Transilvania, a studiat limba germană și română. Din 1984 trăiește în Germania, în momentul de față este scriitoare liber profesionistă. La editura Beltz & Gelberg au apărut până în prezent *Povestiri despre Astrid* (Premiul Peter Härtling pentru literatură pentru copii), *În țara ciocolatei și a bananelor* (Premiul Autorității care se ocupă cu înregistrarea străinilor în Senatul din Berlin), *Departe, dincolo de păduri și În străini*.

Karin Gündisch

Das Paradies liegt in Amerika

Paradisul este în America

Traducere din limba germană și note:
Mariana-Virginia Lăzărescu

– ediție bilingvă –

NICULESCU

traduki^T

Această carte a apărut cu sprijinul oferit de TRADUKI, o rețea pentru promovarea literaturii din care fac parte: Ministerul Federal al Afacerilor Europene și Internaționale din Republica Austria, Ministerul Afacerilor Externe din Republica Federală Germania, fundația culturală Pro Helvetia din Elveția, KulturKontakt Austria, Institutul Goethe, Agenția Slovenă de Carte JAK, Ministerul Culturii din Republica Croația, Resortul pentru Cultură al guvernului principatului Liechtenstein, Fundația Culturală Liechtenstein și Fundația S. Fischer.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

GÜNDISCH, KARIN

Das Paradies liegt in Amerika = Paradisul este în America / Karin Gündisch;

trad.: Mariana-Virginia Lăzărescu. – București: Editura NICULESCU, 2015

ISBN 978-973-748-916-6

I. Lăzărescu, Mariana-Virginia (trad.)

821.112.2-31=135.1=112.2

© 2000 Beltz Verlag, Weinheim und Basel, Programm Beltz & Gelberg, Weinheim

Titlu original: *Das Paradies liegt in Amerika: Eine Auswanderergeschichte*, von Karin Gündisch

© of the translation: S. Fischer Foundation by order of TRADUKI

© Editura NICULESCU, 2015

Adresa: Bd. Regiei 6D

060204 – București, România

Tel.: (+40)21-312.97.82

Fax: (+40)21-312.97.83

E-mail: editura@niculescu.ro

Internet: www.niculescu.ro

Tehnoredactor: *Liviu Stoica*

Coperta: *Carmen Lucaci*

ISBN 978-973-748-916-6

Toate drepturile rezervate. Nicio parte a acestei cărți nu poate fi reprodusă sau transmisă sub nicio formă și prin niciun mijloc, electronic sau mecanic, inclusiv prin fotocopiere, înregistrare sau prin orice sistem de stocare și accesare a datelor, fără permisiunea Editurii NICULESCU.

Orice nerespectare a acestor prevederi conduce în mod automat la răspunderea penală față de legile naționale și internaționale privind proprietatea intelectuală.

Editura NICULESCU este partener și distribuitor oficial **OXFORD UNIVERSITY PRESS** în România.

E-mail: oxford@niculescu.ro; Internet: www.oxford-niculescu.ro

Das Schreiben speist sich oft aus der Erinnerung...

Karin Gündisch

Scrisul se alimentează deseori din amintire...

Karin Gündisch

Inhalt

Wie ich einen Spitznamen bekam	14
Wir machten uns auf den Weg.....	34
Von Heimbürg nach Bremerhaven	54
Auf dem Schiff	70
Endlich im Land des Wohlstands.....	98
Ankunft in Youngstown.....	110
Ein richtiger Amerikaner	146
Der lange Weg nach Amerika – Ein Nachwort ...	164

Cuprins

Cum m-am ales cu o poreclă	15
Am pornit la drum.....	35
De la Heimburg la Bremerhaven	55
Pe vapor	71
În sfârșit în țara bunăstării	99
Sosirea la Youngstown	111
Un american adevărat.....	147
Drumul lung spre America – Epilog.....	165

»... auf das eine Ende des Fließbandes stellt man einen Iren, einen ukrainischen Juden oder einen Italiener aus Apulien, und am anderen Ende kommt – nach Untersuchung der Tränensäcke, Impfung und Desinfektion – ein Amerikaner heraus.«

*Georges Perec/Robert Bober
Geschichten von Ellis Island*

*„... la un capăt al benzii rulante se
așază un irlandez, un evreu ucrainean sau un
italian din Apulia, iar la celălalt capăt al ben-
zii – după examinarea sacilor lacrimali, vac-
cinare și dezinfecție – iese un american.“*

*Georges Perec/Robert Bober
Povestiri din Ellis Island*

Dies wird eine lange Geschichte, weil ich viel zu erzählen habe. Mama hat gesagt, ich soll alles aufschreiben, denn sie hat nicht die Kraft dazu. Außerdem kann ich gut erzählen. Das hat Miss Miller gesagt, die jetzt meine Lehrerin ist. Tata kommt nicht zum Schreiben, denn er arbeitet immer bis in die Nacht hinein. Die Arbeit in der Stahlkocherei gefällt ihm nicht und er träumt immer davon, dass wir eines Tages von Youngstown weiterziehen. Er will nach Kalifornien, wo es keine Stahlwerke gibt. Vielleicht können wir dort einmal eine Farm bewirtschaften. Ein Freund von Tata ist mit seiner Familie in die Nähe von San Diego gezogen, das ist an der Grenze zu Mexiko, und jetzt warten wir auf Nachrichten von ihm. Wenn es ihm gut geht, möchte Tata, dass wir auch hinziehen. Vorher müssten wir aber wieder Geld sparen für die lange Reise. Mama würde lieber hier bleiben, denn sie hat genug vom Unterwegssein. Sie hat gesagt, ich soll alles, was wir erlebt haben, aufschreiben, damit wir, nämlich Peter, Regina, Emil und ich, uns später daran erinnern können. Ich glaube aber nicht, dass ich meine Weltreise von Europa nach Amerika jemals vergessen kann. »Du täuschst dich«, hat Mama gesagt. »Du wirst noch viel erleben, und allmählich werden deine Erinnerungen an das Land, in dem du geboren bist, an unser Leben dort und an die große Reise verblassen.«

Am multe de povestit, va fi o istorisire lungă. Mama mi-a spus să notez totul, fiindcă ea nu mai are puterea s-o facă. Și apoi, eu am darul povestirii. Așa susține Miss Miller, care acum e profesoara mea. Tata nu are timp să scrie, lucrează mereu până noaptea târziu. Munca în oțelărie nu-i place deloc și visează la ziua când vom pleca din Youngstown¹ în altă parte. Vrea să ne ducem în California, unde nu există oțelării. Poate că acolo vom putea administra cândva o fermă. Un prieten de-al tatei s-a stabilit cu familia în apropiere de San Diego, la granița cu Mexicul, și acum așteptăm vești de la el. Dacă ne va scrie că-i merge bine, tata ar vrea să ne mutăm și noi acolo. Mai înainte de asta însă, ar trebui să punem din nou bani deoparte pentru călătoria lungă. Mama ar rămâne mai degrabă aici, fiindcă s-a săturat să fie tot mereu pe drum. Ea m-a îndemnat să consemnez toate întâmplările prin care am trecut, pentru ca mai târziu, Peter, Regina, Emil și cu mine să ne aducem aminte de ele. În ceea ce mă privește, nu cred că voi putea uita vreodată călătoria mea din Europa spre America. „Te înșeli“, mi-a zis mama. „Ai să mai treci prin multe întâmplări în viață și, cu timpul, amintirile tale legate de țara în care te-ai născut, de viața noastră de acolo și de călătoria noastră peste ocean se vor șterge.“

¹ Youngstown este un oraș situat în statul Ohio, Mahoning County. Statisticile oficiale nord-americane au înregistrat pentru prima dată, în 1881, 11 emigranți din teritoriile românești. Primii emigranți români proveneau din Transilvania, Bucovina și Dobrogea și s-au stabilit în Cleveland, Ohio. În marea lor majoritate, emigranții din primul val erau muncitori, au lucrat la început la construcția de căi ferate, apoi în fabrici și în agricultură. Este și astăzi un centru important pentru industria de oțel și confecții metalice. Al doilea val poate fi considerat cel de după Primul Război Mondial, până în 1929, fenomenul devenind tot mai consistent. A se vedea și link-ul: <http://romani-strainatate.com/forum/topic/Cati-romani-sunt-in-America-.htm> (n. trad.)

Ich habe mir überlegt, dass ich unsere Geschichte wegen Eliss aufschreiben muss, sonst vergessen wir sie. Eliss hat keinen Grabstein bekommen, weil wir kein Geld hatten. Eigentlich hieß sie Elise, aber wir haben sie immer Eliss genannt. In Amerika hätte sie Alice geheißen. Ich heiße hier John, aber in meinem Geburtschein steht noch Johann.

»Schreib auf wie du Amerikaner geworden bist«, hat auch Miss Miller gesagt.

Da habe ich meine Mutter um Geld für ein Schreibheft gebeten und habe mit dem Schreiben angefangen.

Mi-am zis atunci că trebuie să scriu povestea noastră de dragul lui Eliss, altfel o dăm uitării. Lui Eliss nu i s-a pus nicio piatră funerară, fiindcă n-am avut bani. De fapt, o chema Elise, dar noi i-am spus de la început Eliss. În America s-ar fi numit Alice. Aici, pe mine mă cheamă John, dar în certificatul meu de naștere încă mai scrie Johann.

„Așterne pe hârtie, cum ai devenit american“, mi-a zis și Miss Miller.

Și atunci, i-am cerut mamei bani să-mi cumpăr un caiet dictando și m-am pus pe scris.

Wie ich einen Spitznamen bekam

Ich wurde 1892 als drittes Kind von Maria und Peter Bonfert geboren. Mein Bruder Peter war damals acht und meine Schwester Regina drei Jahre alt. Eigentlich bin ich das sechste Kind, aber die anderen drei sind ziemlich bald nach der Geburt gestorben. Die zählen wir nicht mehr mit. Das ist so, einige überleben die Geburt, andere nicht. Mama hat sechs Kinder gebären müssen, um drei behalten zu dürfen. Emil und Eliss waren damals noch nicht auf der Welt.

Ich bin in Heimbürg geboren, in Siebenbürgen, das zu Österreich-Ungarn gehört. Die meisten Menschen arbeiten hier in der Wollweberei und jeder Hauswirt besitzt mit seiner Familie ein Stück Land oder wenigstens einen Garten. Unsere Gegend ist wegen der vielen Kirschbäume in ganz Siebenbürgen berühmt.

Als ich zwei Jahre alt war, zogen meine Eltern ins rumänische Land nach Slatina, wo mein Vater eine Stelle als Vorarbeiter in einem Sägewerk fand. Tata war bei den Rumänen sehr beliebt, und einige von den Arbeitern legten uns Eier und Hühner vor die Tür, weil sie ihn so schätzten. Zu essen gab es damals nämlich reichlich und niemand musste hungern. Es gab in Slatina aber auch Rumänen, die einen Hass auf die Deutschen hatten, weil sie die bessere Arbeit bekamen. Mein Vater hat mir erklärt, dass dies stimmt und mit den besseren Schulen

Cum m-am ales cu o poreclă

M-am născut în anul 1892, fiind al treilea copil al Mariei și al lui Peter Bonfert. Fratele meu Peter avea pe atunci opt ani, iar sora mea Regina, trei. De fapt, sunt al șaselea copil, dar ceilalți trei au murit la scurt timp după naștere. Pe ei nu-i mai punem la socoteală. Cam așa se întâmplă mereu, unii supraviețuiesc după naștere, alții nu. Mamei i-a fost sortit să aducă pe lume șase copii și să rămână doar cu trei. Pe atunci, Emil și Eliss nu se născuseră încă.

Am văzut lumina zilei în Heimburg², în Transilvania, care aparține de Austro-Ungaria. Cei mai mulți oameni de acolo lucrează în țesătoria de lână și fiecare proprietar de casă deține împreună cu familia lui o bucată de pământ sau măcar o grădină. Regiunea noastră e vestită în întreaga Transilvanie pentru ciresiile ei mulți la număr.

Când am împlinit doi ani, părinții mei s-au mutat la Slatina, în ținut românesc, unde tata a găsit un post de șef de echipă într-o fabrică de cherestea. Tata era foarte iubit de români, iar unii dintre muncitorii ne puneau în fața ușii ouă și găini, pentru că-l apreciau atât de mult. Pe atunci era mâncare din belșug și nimeni nu trebuia să îndure foame. Dar în Slatina existau și români care aveau ură pe nemți, pentru că aceștia primeau locuri de muncă mai bune.

² Denumirea unui oraș fictiv care amintește de localitatea Heltau (Cisnădie) din județul Sibiu, unde s-a născut autoarea Karin Gündisch. (n. trad.)

zusammenhängt. Die Deutschen in Siebenbürgen hatten schon immer gute Schulen.

Meinem Vater gefiel die Arbeit im Sägewerk, aber allzu lange hielt er es in Slatina nicht aus. Er hatte Heimweh nach den Kirschgärten. Eines Tages passierte etwas, das ihn wegtrieb. Ein Mann, der die Stelle des Vorarbeiters haben wollte, zeigte ihn wegen Diebstahls an. Aus dem Sägewerk war eine ganze Ladung Eichenbretter spurlos verschwunden und mein Vater wäre fast ins Gefängnis gekommen. Da musste er schnell handeln. Weil er wusste, wie gläubig die Rumänen sind, kniete er sich hin und bat den lieben Gott, den Holzdieb für alle Zeiten zu strafen. Aus Angst vor Gottes Strafe meldete sich der wirkliche Holzdieb und die Verschwörung gegen meinen Vater wurde aufgedeckt. Von da an dachte mein Vater aber nur noch an die Rückkehr.

In Slatina ist mein Bruder Emil geboren, unser viertes Kind, das überlebt hat. Meine Eltern haben ihn nach einem französischen Ingenieur genannt, den mein Vater sehr bewundert hat. Der französische Emile hat aber ein E am Ende des Namens und das sieht im Deutschen fast wie Emilie aus. Darum haben wir das E einfach weggelassen.

Kurz nach Emils Geburt zogen wir wieder nach Siebenbürgen, ins Haus von meinen Großeltern. Das war nicht sehr groß, hatte nur zwei Zimmer und eine Küche. Meine Großeltern behielten das Zimmer zur Straße hin und wir zogen ins Speisezimmer ein, das neben der Küche lag. An das Haus hatte der Großvater schon vor vielen Jahren eine große Werkstatt angebaut, in der zwei alte Webstühle standen. Mein Vater war eigentlich Wollweber von Beruf, wie auch

Tata mi-a explicat că era un adevăr care ținea de școlile mai bune. Sașii din Transilvania au avut dintotdeauna școli bune.

Tatălui meu îi plăcea munca din fabrica de che-restea, dar nu a rezistat prea mult în Slatina. I s-a făcut dor de grădinile cu cireși. Într-o zi, se întâmplă ceva, ce-i grăbi plecarea. Un bărbat care își dorea postul de șef de echipă, îl acuză de hoție. Din fabrică dispăruse fără urmă o întreagă încărcătură de scândură de ste- jar, iar tata era pasibil de închisoare. Trebuia să acționeze rapid. Pentru că știa cât de credincioși sunt românii, îngenunchie și îl rugă pe bunul Dumnezeu să-l pedepsească de-a pururi pe hoț. De frică în fața pedepsei lui Dumnezeu, adevăratul hoț de lemne își recunoscu fapta, iar complotul împotriva tatălui meu ieși astfel la iveală. Cu toate acestea, tata nu se mai gândea decât să se întoarcă acasă.

Fratele meu Emil s-a născut în Slatina și este al patrulea copil din familie care a supraviețuit. Părinții mei i-au dat numele de Emil după un inginer francez, pe care tata îl admira foarte mult. Numele de Emile în franceză are însă un E la sfârșit, ceea ce, în germană, ar fi semănat mai degrabă cu Emilie. De aceea am renunțat pur și simplu la acel E final.

La scurt timp după nașterea lui Emil ne-am mutat înapoi în Transilvania, în casa bunicilor. Aceasta nu era prea mare, nu avea decât două camere și o bucătărie. Bunicii mei au păstrat camera de la stradă, iar noi ne-am instalat în sufrageria aflată lângă bucătărie. Lângă casă, bunicul construisese cu mulți ani în urmă un atelier mare, în care se aflau două războaie vechi de țesut. Tata era, de fapt, țesător de lână de

sein Vater, und so arbeitete er eine Zeit lang in der Weberei. Diese Arbeit aber brachte nicht genügend Geld ein. Wir hatten zwar genug zu essen, weil meine Großmutter und meine Mutter im Garten Kartoffeln, Zuckerrüben, Möhren, Zwiebeln und auch Futterrüben für das Schwein anbauten, das wir zu Weihnachten, wenn es ordentlich Speck angesetzt hatte, schlachteten. Wenn aber einer von uns Schuhe brauchte, wusste meine Mutter nicht, woher das Geld nehmen und nicht stehlen.

Ungefähr zwei Jahre vor meiner Geburt kam ein Mann in unser Dorf, Benjamin Becker aus Bremen. Er erzählte den Leuten von einem besseren Leben in Amerika. In Youngstown im Staate Ohio würden Arbeiter für die Stahlwerke gebraucht. Er erzählte von siebenbürgischen Landsleuten, die nach Youngstown gezogen waren und denen es jetzt sehr gut ging. Das waren Nachrichten, die jeder gern hörte, und als der Besucher abreiste, hinterließ er die Adresse von John Smith, der früher, als er noch in Siebenbürgen lebte, Johann Schmidt geheißen hatte. Dessen Frau vermietete Zimmer für Neuankömmlinge und half den Einwanderern weiter.

Benjamin Becker schmückte seine Erzählungen mit Liedern, die seinen Zuhörern nicht mehr aus dem Sinn gingen. Sie wanderten von einem zum andern. Vor allem die jungen Burschen und Mädchen sangen sie gern. Meine Schwester Regina, die sehr musikalisch ist und beim Abwaschen meistens singt, brachte mir die Auswandererlieder bei, denn ich singe auch gern. Das nützte meine schlaue Schwester aus. Wenn sie abwaschen musste, holte sie mich zum Abtrocknen, und

meserie, la fel ca tatăl său, așa că un timp a lucrat în țesătorie. Însă munca aceasta nu-i aducea destui bani. Ce-i drept, de mâncare nu duceam lipsă, pentru că bunica și mama cultivau în grădină cartofi, sfeclă de zahăr, morcovi, ceapă și sfeclă furajeră pentru porcul pe care îl tăiam de Crăciun, după ce puneam pe el un strat zdravăn de slănină. Dar când vreunul dintre noi avea nevoie de încălțăminte, mama nu știa de unde să facă rost de bani, fără să fure.

Cu vreo doi ani înainte să mă nasc eu, în satul nostru a venit un bărbat pe nume Benjamin Becker din Bremen. El le-a povestit oamenilor despre traiul mai bun din America. În Youngstown, statul Ohio, era nevoie de muncitori în oțelării. El povesti despre concetățeni ardeleni care plecaseră la Youngstown și cărora acum le mergea foarte bine. Erau noutăți pe care toți le-au ascultat cu interes, iar la plecare, vizitatorul a lăsat adresa lui John Smith, care, pe vremuri, când încă mai locuia în Transilvania, se numise Johann Schmidt. Soția lui închiria camere pentru nou-veniți și le dădea o mână de ajutor imigranților.

Benjamin Becker își ilustra povestirile cu cântece care apoi nu le mai ieșeau din minte ascultătorilor săi. Ele se transmiteau din gură-n gură. În special tinerii, fete și băieți, le fredonau cu drag. Sora mea Regina, care are ureche muzicală și cântă de obicei când spală vasele, m-a învățat și pe mine cântecele emigranților, fiindcă și mie îmi place să cânt. Sora mea, șmecheră cum e, știa să profite de pe urma asta. Când avea de spălat vase, mă lua și pe mine la șters, și atunci cântam amândoi, cât ne ținea gura, cântecele noastre preferate.